

“ความขัดแย้งในการสร้างความชอบธรรมการเข้าถึงที่ดินในเขตเศรษฐกิจพิเศษ:

กรณีศึกษาชายแดนประเทศไทย”

(Contested legitimacy on land access in SEZs: Case Studies from Thailand’s Borders)

พรพนา ก้วยเจริญ¹ ภูริณัฐร์ โชติวรรณ² และ ชิวซ์ร์ คำแก้ว³

¹Land Watch Thai

²มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

³ Land Watch Thai

บทคัดย่อ

ภายใต้การดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของประเทศไทย ผลที่เห็นได้ชัดเจนประการหนึ่ง คือ ความขัดแย้งในการสร้างความชอบธรรมของกลุ่มตัวละครต่างๆ เพื่อสร้างอำนาจขึ้นมาท้าทายการเข้าถึงที่ดินของอีกฝ่ายหนึ่ง การสร้างความชอบธรรมคู่ขนานที่พบในงานศึกษานี้ มีทั้งประชาชน หน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งต่างฝ่ายต่างสร้างความชอบธรรมขึ้นมาเพื่อปกป้องและกีดกันการเข้าถึงที่ดินของอีกฝ่ายหนึ่ง และรวมไปถึงการต่อรองผลประโยชน์ ซึ่งผลจากงานศึกษามีข้อค้นพบการสร้าง ความชอบธรรม กีดกันการเข้าถึงที่ดินของฝ่ายต่างๆ ดังนี้

(1) การสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบอบการควบคุมพิเศษของรัฐ รวมทั้งรัฐบาลส่วนกลาง (รัฐทหาร) หน่วยงานของรัฐส่วนกลางและท้องถิ่นใช้อำนาจพิเศษ (มาตรา 44) กฎหมาย และกฎระเบียบในการแปลงที่ดินให้เป็นทุน โดยการกีดกันคนกลุ่มหนึ่ง เพื่อนำที่ดินไปให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง

(2) การสร้างความชอบธรรมคู่ขนานของประชาชน ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนขึ้นมาสร้างอำนาจและกลไกต่อรอง การสร้างความชอบธรรมผ่านพื้นที่สาธารณะ และการสร้างความชอบธรรมโดยอาศัยกฎหมาย กฎระเบียบของรัฐ มาลดทอนความชอบธรรมของรัฐบาลด้วยเช่นกัน

(3) การสร้างความชอบธรรมคู่ขนานของหน่วยงานรัฐด้วยกัน ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โรงงานยาสูบซึ่งเป็นผู้ใช้และได้ประโยชน์ที่ดิน ได้ใช้ความชอบธรรมในเรื่องผลประโยชน์ของประเทศชาติที่ได้จากการปลูกยาสูบ มาสนับสนุนการคัดค้านการนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ในกิจการของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

(4) การสร้างความชอบธรรมของการต่อรองผลประโยชน์ท้องถิ่น ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด องค์กรปกครองท้องถิ่นใช้ความชอบธรรมตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน และการใช้ความเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความสวยงามของชายทะเลต่อรองไม่ให้มีการลงทุนด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่

1. บทนำ

การสถาปนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region: GMS) ในปี 2535 นับเป็นจุดเริ่มต้นของการผนวกรวมเมืองชายแดนของไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระเบียง

เศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง และตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้จัดวางเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ แต่ทว่าไม่สามารถผลักดันให้ประสบผลสำเร็จได้ เนื่องจาก กระแสการต่อต้านจากประชาชนที่ยกระดับประเด็นเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดเชียงรายให้กลายเป็น ประเด็นร่วมในระดับประเทศเพื่อโค่นล้มรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในขณะนั้น

นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษถูกนำกลับมาปิดฝุ่นอีกครั้งภายหลังจากการรัฐประหารยึดอำนาจโดย คสช. ภายใต้อำนาจเผด็จการตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวปี พ.ศ. 2557 รัฐประกาศเขต เศรษฐกิจพิเศษชายแดนจำนวน 10 แห่ง โดยออกคำสั่งฉบับที่ 17/2558 เพื่อจัดหาที่ดินและเร่งรัดการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งใจความสำคัญในคำสั่งนั้นได้ระบุถึงการให้สิทธิกับเอกชนในการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐ เพื่อลงทุนด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม อีกทั้งได้ยกเว้นบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นข้อจำกัดในการจัดหาที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินและการลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยมุ่งไปที่การจัดหาที่ดินของรัฐ เนื่องจากภายหลังจาก ที่มีการประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษราคาที่ดินเอกชนในพื้นที่พุ่งสูงขึ้นทันที

แต่ทว่าที่ดินดังกล่าวได้มีประชาชนครอบครองอยู่อาศัยและทำกินโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดิน รัฐจึงใช้ ความชอบธรรมในสิทธิตามกฎหมายแสดงความเป็นเจ้าของเหนือที่ดิน และอ้างประโยชน์แห่งชาติเพื่อเข้าถึง ที่ดิน นำไปสู่ความขัดแย้งบนที่ดินระหว่างรัฐกับชาวบ้าน แต่อย่างไรก็ตามการอ้างความชอบธรรมมิใช่แค่เรื่อง ถูกต้องตามกฎหมายหรือผิดกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของความชอบธรรมในการเข้าถึงและกีดกันจากการ ใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนั้น รัฐจึงมิใช่ผู้ผูกขาดการกีดกันแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ปฏิบัติการของการกีดกันอาจเกิด จากผู้ที่ครอบครองที่ดินเดิม หรือผู้ที่ถูกพรากสิทธิที่ดินผ่านการตอบโต้และขัดขวางกระบวนการกีดกันของรัฐ

สำหรับกรณีของประเทศไทย การสร้างความชอบธรรมในการจัดการธรรมาภิบาลเกี่ยวกับที่ดิน มี ลักษณะสำคัญเป็นพิเศษอย่างน้อย 2 ประการคือ ประการแรก เป็นเรื่องของความผิดกฎหมาย ความคลุมเครือ และการต่อรองในการกำหนดว่าใครจะมีสิทธิในการอยู่อาศัยและใช้ที่ดินของรัฐ (state-owned land) หมายความว่า ความชอบธรรมมักมาก่อนกฎระเบียบในการกำหนดสิทธิการเข้าถึงที่ดินเหล่านั้น ประการที่ สอง ระบอบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้หลายความเข้าใจที่เคยมีมายาวนานโดยการใช้อำนาจหรือกฎหมายพิเศษ เหนือกฎหมายปกติ (Rule by decree) นำไปสู่การจัดการที่เป็นไปโดยอำเภอใจ ซึ่งเป็นเรื่องการเมืองของการ สร้างความชอบธรรมโดยใช้กฎหมาย ในการสร้างและระงับยกเลิกสิทธิเหนือที่ดินได้

ประเด็นสำคัญของรายงานชิ้นนี้จึงคือการพยายามค้นหาวาทะละครต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นรัฐ ส่วนกลาง รัฐท้องถิ่น กลุ่มท้องถิ่น สร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงที่ดินและการกีดกันการเข้าถึงที่ดินอย่างไร ในพื้นที่กรณีศึกษา 3 แห่ง คือ จังหวัดตาก เชียงรายและตราด โดยเริ่มสืบสาวถึงประวัติศาสตร์ที่ดินและการ เปลี่ยนแปลงระบอบสิทธินับตั้งแต่การเปิดให้มีการค้าชายแดนจนถึงยุคนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ รวมไปถึง พยายามค้นหารูปแบบความชอบธรรมที่รัฐใช้เพื่อกีดกันการเข้าถึงที่ดิน และรูปแบบการสร้างความชอบธรรม คู่ขนานและการต่อรองโดยชาวบ้านเพื่อปกป้องสิทธิบนที่ดินของพวกเขา โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงาน ศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษานี้พิจารณา “การสร้างความชอบธรรม” (Legitimation) ผ่านกรอบคิดจากหนังสือเรื่อง “Powers of Exclusion: Land Dilemmas in Southeast Asia” by Hall, Hirsh and Li (2011) เพื่อ

วิเคราะห์การเข้าถึง (access) และการกีดกัน (exclusion) โดยรัฐ และการกีดกันคู่ขนาน (counter-exclusion) โดยประชาชนท้องถิ่นที่เผชิญกับการสูญเสียที่ดิน งานศึกษานี้แบ่งอำนาจในการกีดกันออกเป็น 4 ประเภทคือ (1) กฎระเบียบ (regulation) (2) การบังคับ (force) (3) ตลาด (market) และ (4) การสร้างความชอบธรรม (legitimation)

กฎระเบียบ (regulation) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการกำกับการเข้าถึงและการกีดกัน ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน 4 ด้าน คือ กฎเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขตที่ดิน การกำหนดประเภทของการใช้ที่ดินตามกฎหมาย การกำหนดความเป็นเจ้าของและสิทธิการใช้ตามลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่ของที่ดิน และการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อรองรับการอ้างสิทธิของปัจเจกบุคคล คริวเรือน กลุ่มหรือหน่วยงานรัฐ

การบังคับ (force) เป็นหัวใจของกฎระเบียบ รัฐสมัยใหม่มักใช้การบังคับในการอ้างสิทธิของรัฐ ซึ่งเป็นตัวละครเดียวที่ใช้การบังคับด้วยกฎหมาย แต่ในขณะเดียวกัน การบังคับก็ได้ผูกขาดกับผู้มีอำนาจและเส้นสายเท่านั้น คนจนก็ใช้อำนาจนี้ด้วยเช่นกัน และเช่นเดียวกันกับผู้กระทำการภาคเอกชนที่มีอิทธิพล

ตลาด (market) การสร้างอำนาจของตลาดมีความสำคัญอย่างมากต่อพลวัตของการเข้าถึงที่ดิน และการกีดกันที่ชัดเจนที่สุด เช่น ราคาของที่ดินเป็นตัวกำหนดลำดับแรกว่า ผู้ใดสามารถ หรือไม่สามารถเข้าถึงที่ดิน และเช่นเดียวกับอำนาจอื่นที่ได้กล่าวมา ตลาดไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง แต่อาศัยกฎระเบียบ การบังคับ และการสร้างความชอบธรรม

การสร้างความชอบธรรม (legitimation) เป็นส่วนสนับสนุนสำคัญของการกำหนดรูปแบบของการกีดกันที่แตกต่างกัน ทั้งในการสร้างปทัศฐานในเรื่องสิทธิ การทำให้กฎระเบียบมีความเข้มแข็ง สามารถบังคับใช้ และการสร้างอำนาจตลาด การทำให้ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อการกีดกัน และวาทกรรมต่างๆ ที่มักเกี่ยวข้อง โดยตรงกับความขัดแย้งกับอีกฝ่ายหนึ่ง วาทกรรมระหว่างรัฐและประชาชนอาจเกิดจากการขับเคลื่อนของผู้ไร้ที่ดินอ้างสิทธิการเข้าถึงที่ดิน ในขณะเดียวกัน เป้าหมายการพัฒนาเพื่อผลประโยชน์ของชาติ ก่อให้เกิดการยึดทรัพย์สินของประชาชนชนสำหรับสร้างเขื่อนหรือปลูกไม้พาดิษฐ์ขนาดใหญ่ การอ้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือสถาบันของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (รวมทั้งตลาดที่ดินเสรี) ในการสร้างความชอบธรรมของการกีดกัน

2. พลวัตของระบอบสิทธิบนที่ดินในเมืองชายแดน

นับจากการสิ้นสุดสงครามเย็นในช่วงต้นทศวรรษปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ภูมิศาสตร์ของเมืองชายแดนประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงจากพื้นที่ชายแดนอันเต็มไปด้วยความตึงเครียดไปสู่พื้นที่แห่งโอกาสทางเศรษฐกิจ ตามวาทกรรมว่าด้วยการเปลี่ยน “สนามรบให้กลายเป็นสนามการค้า” และการสถาปนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region : GMS) ขึ้นในปี 2535 ผลจากความร่วมมือ GMS ได้ผนวกเอาเมืองชายแดนของประเทศไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ซึ่งริเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2543 ได้แก่ ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันตก (East – West Economic Corridor – EWEC) ระเบียงเศรษฐกิจเหนือ - ใต้ (North – South Economic Corridor)

ระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor)¹ และยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิระวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chaophraya-Makong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) ในปี พ.ศ. 2546 ส่งผลต่อการเอื้ออำนวยให้มีการเข้าถึงที่ดินเพื่อการลงทุนของภาคเอกชนจากประเทศต่างๆ

นอกจากนั้น ประเทศไทยยังผลักดันให้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มุกดาหาร ตราด และ ตาก อีกด้วย (Tsuneishi, 2005) โดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย รัฐบาลได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษและนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ชายแดนอย่างเป็นทางการมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ² นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการถือครองที่ดิน และการเปลี่ยนมือการถือครองที่ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณชายแดนของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มทุนและนักการเมืองท้องถิ่น และกลุ่มทุนภายนอกมีบทบาทในการเข้ามาซื้อที่ดิน ในหลายวัตถุประสงค์ ทั้งเพื่อสะสมเก็งกำไรที่ดิน ทำธุรกิจการค้าและบริการ การท่องเที่ยว รีสอร์ท บ้านพัก และทำการเกษตรพาณิชย์ จาก การขยายตัวของเมือง ย่านธุรกิจการค้า โรงงานอุตสาหกรรม และนโยบายส่งเสริมการผลิตพืชพาณิชย์

ก่อนช่วง พ.ศ. 2500 หรือก่อนการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) นับเป็นยุคของการบุกเบิกที่ดินเพื่อทำการเกษตร การเป็นเจ้าของที่ดินเริ่มจากการจับจองและแผ้วถางที่ดิน อย่างพื้นที่ชายแดนแม่สอด จังหวัดตากนั้น พบว่าเมืองแม่สอดถูกสร้างขึ้นมาราวปี 2404-2405 ชนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานคือ ชนเผ่ากระเหรี่ยง จนในปี พ.ศ. 2441 ผู้คนเริ่มอพยพเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนได้รับการตั้งเป็นอำเภอแม่สอด ในหมู่บ้านวังตะเคียน ตำบลท่าสายลวดนั้น ชาวไทยเหนือที่มาค้าขายที่แม่สอดส่วนหนึ่งได้เริ่มเข้ามาตั้งรกราก โดยการซื้อที่ดินต่อจากผู้ครอบครองเดิมที่ได้แผ้วถางจับจองไว้ก่อนหน้าแล้ว โดยการใช้ที่ดินจะเป็นไปเพื่อการเพาะปลูกเช่น ปลูกข้าวไร่ อ้อย ยาสูบ หรือสำหรับปลูกพืชผักไว้กินเอง ระบอบการถือครองที่ดินจะยอมรับสิทธิผู้ที่เข้ามาจับจองและใช้ประโยชน์ก่อน ทางด้านชายแดนแม่สอด จังหวัดเชียงรายนั้นพบว่ามีผู้อพยพตั้งบ้านเรือนราวปี พ.ศ. 2450 ชาวบ้านแถบตำบลโป่งผานี้ใช้ที่ดินเพื่อทำนาปลูกข้าวสำหรับบริโภคในครัวเรือน และเมื่อหมดฤดูเกี่ยวข้าวชาวบ้านก็จะไปเป็นแรงงานปลูกยาสูบให้กับสถานียาสูบกัน

การซื้อขายเปลี่ยนมือถือครองที่ดินเข้มข้นอย่างมากในช่วงรัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ ราวปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นไป จากนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” ในอำเภอแม่สอดเกิดโครงการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าข้ามแม่น้ำเมย-ตองยีน และสามารถเปิดใช้ได้ในช่วงปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้ราคาที่ดินในตำบลแม่สายลวดมีราคาสูงขึ้น การก่อสร้างสะพานดังกล่าวได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการยุติการสู้รบและความขัดแย้งชายแดนไทย-พม่า และเป็นจุดเริ่มต้นเข้าสู่ยุคการเชื่อมโยงเศรษฐกิจการค้าชายแดนตามนโยบายของรัฐบาลไทยตั้งแต่ต้นทศวรรษ พ.ศ. 2540 นำมาซึ่งการซื้อที่ดินเพื่อสะสมเป็นทรัพย์สินและเก็งกำไรที่ดินในพื้นที่อำเภอแม่สอด ส่วนชายแดนด้านอำเภอแม่สาย กระแสการสร้างทางรถไฟสายเด่นชัย-เชียงรายในช่วงประมาณ

¹ ในปี 2554 เอทีบีได้ขยายเพิ่มระเบียงเชื่อมต่อกับอีก 6 เส้นทาง คือ ระเบียงตอนเหนือ (North Corridor) ระเบียงตะวันตก (West Corridor) ระเบียงตะวันออก (Eastern Corridor) ระเบียงตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeastern Corridor) ระเบียงตอนกลาง (Central Economic Corridor) และระเบียงฝั่งทะเลตอนใต้ (South Coastal Corridor) (ADB, 2011)

² คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2542 เห็นชอบกรอบแผนงานพัฒนาเศรษฐกิจเมืองชายแดนตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ทำการศึกษาไว้ จำนวน 271 โครงการ วงเงิน 22,936.5 ล้านบาท ใน 20 เมือง 13 จังหวัด ครอบคลุมระยะเวลา 10 ปี (2542-2551) และมีมติคณะรัฐมนตรีเพิ่มเติม เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2545 ได้เห็นชอบกรอบแผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองชายแดนหลัก 13 เมือง และให้ดำเนินโครงการนำร่องใน 3 เมือง คือ เชียงแสน แม่สาย จังหวัดเชียงราย และสะเดา จังหวัดสงขลา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), การพัฒนาเมืองชายแดน, http://www.nesdb.go.th/portals/0/eco_datas/area/data/data14.doc)

ปี พ.ศ. 2518-2519 ได้มีกลุ่มนายทุนมาซื้อที่ดินเก็บไว้ ต่อมาราวปี พ.ศ. 2532 เกิดกระแสที่ดินบูมราคาที่ดินสูงขึ้นอย่างมาก ชาวบ้านพากันขายที่ดิน (ที่นา) ให้กับพ่อค้าทั้งในตัวเมืองแม่สายและจากที่อื่น ที่ดินบริเวณริมถนนพหลโยธินเปลี่ยนจากที่นาไปเป็นชุมชน รีสอร์ท ร้านค้าพาณิชย์ เกษตรกรตำบลโป่งผาที่ยังทำนาปลูกข้าวอยู่ปัจจุบัน เขาที่ดินทำนาราวร้อยละ 47 ของเนื้อที่เพาะปลูกข้าว (ฤดูเพาะปลูกปี พ.ศ. 2558/2559) ที่นาทั้งหมดมีเอกสารสิทธิที่ดินประเภทโฉนดที่ดิน

ในทศวรรษ พ.ศ. 2550 ราคาที่ดินในอำเภอแม่สอดพุ่งสูงขึ้นอีกครั้ง เมื่อรัฐบาลอนุมัติโครงการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า แห่งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2552 เพื่อรองรับระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตกและในปี พ.ศ. 2553 รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจแม่สอด³ ราคาที่ดินที่มีเอกสารสิทธิราคาสูงขึ้นเป็นหลักล้านบาทต่อไร่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความชัดเจนว่าถนนจะตัดผ่าน และใกล้กับบริเวณก่อสร้างสะพาน ทั้งนี้ การประเมินราคาที่ดิน ในปี พ.ศ. 2558 ราคาที่ดินเฉลี่ยในอำเภอแม่สอดสูงขึ้นถึงร้อยละ 92 สูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดอื่นๆ⁴ บางพื้นที่สูงขึ้นไปถึง 600 ไปจนถึงกว่า 800 เท่า (มติชนออนไลน์, 2558) ที่ดินที่มีการซื้อขายเปลี่ยนมือมีทั้งที่ดินที่มีเอกสารสิทธิที่ดินและไม่มีเอกสารสิทธิที่ดิน ผู้สะสมที่ดินมีทั้งคนในท้องถิ่นจากอำเภอแม่สอดและคนจากต่างถิ่นจากจังหวัดอื่นๆ การซื้อขายมีทั้งเพื่อการสะสมที่ดิน และใช้ทำการเกษตรปลูกยางพารา

ในการบุกเบิกที่ดินในยุคแรกๆ ชาวบ้านไปแจ้งการครอบครองการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ส.ค.1) แต่มีชาวบ้านบางส่วนเท่านั้นที่แจ้ง ส่วนที่ดินที่เหลือมีการบุกเบิกในภายหลังและไม่มีเอกสารสิทธิที่ดิน การประกาศป่าสงวนฯ และป่าไม้ถาวรจึงเป็นการประกาศหลังที่มีชาวบ้านเข้ามาจับจองบุกเบิกที่ดินไว้แล้ว การได้มาซึ่งเอกสารสิทธิที่ดินที่มีทั้งที่ดินที่มีการแจ้ง ส.ค.1 ไว้ถูกต้องและได้มาอย่างไม่ถูกต้อง “ในช่วงปี พ.ศ. 2518, 2522 มีการออก น.ส.3 ก คนที่ไม่มีเงินก็ไม่ได้ ออก เมื่อก่อนแจ้ง ส.ค.1 คนแต่ก่อนไม่มีเงินก็ไม่ได้ ออกหรือไม่ได้ไปแจ้ง ส่วนใหญ่คนที่มีเอกสารสิทธิไม่ใช่คนที่ถือครองที่ดินมาแต่เดิม ส่วนใหญ่ขายเปลี่ยนมือกันแล้ว มีการใช้ ส.ค.บีน⁵ มาออก น.ส.3” (สัมภาษณ์นายสุนทร ศรีบุญมา วันที่ 17 มกราคม 2560)

3. การสร้างสภาวะยกเว้น การเข้าถึงที่ดินและการกีดกัน

ด้วยอำนาจพิเศษทางการเมืองในยุคการปกครองด้วยรัฐบาลทหารทำให้การผลักดันเขตเศรษฐกิจพิเศษคืบหน้าไปอย่างรวดเร็วผ่านการใช้อำนาจมาตรา 44 ซึ่งมีสถานะเป็นกฎหมาย โดยการออกคำสั่งเพื่อยกเว้นการบังคับใช้บทบัญญัติของกฎหมายที่จำกัดการเข้าถึงที่ดินของนักลงทุนต่างประเทศ โดยรัฐมุ่งไปที่การจัดการหาที่ดินของรัฐ อันได้แก่ ที่ดินที่เป็นพื้นที่ป่าไม้ถาวร ป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดินสาธารณะประโยชน์ ที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน ทั้งนี้เนื่องจากการติดตัวสูงขึ้นของที่ดินจากการเก็งกำไรที่ดินภายหลังจากการประกาศพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ

³ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๓

⁴ คำแถลงข่าวการประกาศใช้บัญชีกำหนดราคาประเมินทุนทรัพย์ รอบบัญชี ปี 2559 – 2562 โดยนายจักรกฤษณ์ พาราพันธ์กุล อธิบดีกรมธนารักษ์

⁵ ส.ค.บีน เป็นการนำใบ ส.ค.1 ที่ออกในพื้นที่อื่นมาใช้ออกเอกสารสิทธิที่ดิน

ในการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษระยะที่ 1 รัฐบาลออกคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 17/2558 ในการยกเว้นการบังคับใช้บทบัญญัติกฎหมาย เพื่อเปลี่ยนที่ดินรัฐประเภทต่างๆ เป็นที่ดินของราชพัสดุ ซึ่งคำสั่งดังกล่าวช่วยขจัดเงื่อนไขข้อจำกัดการเช่าที่ดินของคนต่างชาติ เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวมีกฎเกณฑ์ควบคุมการใช้ที่ดินหลายประการ ทั้งในแง่ของการกำหนดพื้นที่เฉพาะเพียงบางพื้นที่ที่อนุญาตให้เช่า ประเภทของอุตสาหกรรม และขนาดของพื้นที่ที่หากมากกว่า 100 ไร่จะต้องได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมที่ดินก่อน นอกจากนี้ยังออกคำสั่ง คสช. ฉบับที่ 3/2559 เพื่อยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายอีก 2 ฉบับ คือ กฎหมายว่าด้วยผังเมือง พ.ศ. 2558 และ กฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 เพื่อให้จัดตั้งและบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษได้รวดเร็ว กระบวนการดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐทำหน้าที่เปลี่ยนที่ดินให้เป็นทุน ผ่านการแก้ไขและยกเว้นการบังคับใช้บทบัญญัติกฎหมายที่เป็นอุปสรรค ซึ่งผลพวงจากคำสั่งฉบับที่ 17/2558 ส่งผลให้มีผู้ถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินเดิมถูกพรากสิทธิไปทันที ในกรณีของเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด ตามแผนที่แนบท้ายคำสั่งเนื้อที่ 2,182 ไร่ ที่แม่ที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นที่ดินป่าไม้ถาวรซึ่งเป็นที่ดินของรัฐ แต่ประชาชนมีสิทธิพิสูจน์สิทธิการถือครองที่ดินหากดำเนินการตามกระบวนการที่กำหนดไว้

4. การสร้างและให้ความหมายของความชอบธรรมในการเข้าถึงที่ดิน

4.1 จินตนาการต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษ: รัฐและนักธุรกิจท้องถิ่น

จินตนาการที่มีต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษระหว่างรัฐกับนักธุรกิจท้องถิ่นนั้นไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกันสำหรับรัฐแล้วเชื่อว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษจะสร้างโอกาสและรักษาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำการพัฒนา สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้ประชาชนและเสริมสร้างความมั่นคงชายแดน จากการเพิ่มการจ้างงานบริเวณชายแดนซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติ (ชาญวิทย์ อมตะมาทุชาติ, 2558) ซึ่งต่างจากจินตนาการของนักธุรกิจและผู้ประกอบการท้องถิ่นที่มองว่านโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของรัฐไม่ได้สร้างโอกาสให้กับนักธุรกิจท้องถิ่นแต่เอื้อโอกาสให้กับทุนใหญ่จากภายนอกมากกว่า บทบาทของผู้ประกอบการท้องถิ่นถูกลดทอนลงเนื่องจากการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีลักษณะผูกขาดรวมศูนย์ รอรับคำสั่งจากรัฐส่วนกลางมากกว่าสร้างการมีส่วนร่วม หรือให้ความสำคัญกับความเห็นของกลุ่มนักธุรกิจท้องถิ่น

ในกรณีอำเภอแม่สอดจังหวัดตากนั้น หอการค้าให้ความเห็นว่ารัฐไปให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมต่างๆ ที่จุดแข็งเมืองแม่สอดคือเรื่องการค้าชายแดน ดังนั้น รัฐควรส่งเสริมเรื่องการค้าชายแดนให้มีความสะดวก รวดเร็วและสร้างความเข้มแข็งมากกว่าจะไปส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ขณะเดียวกัน ในกรณีของเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด ทางสภาอุตสาหกรรมจังหวัดให้ความเห็นว่าในจังหวัดตราดยังมีเขตแดนที่ติดกับประเทศกัมพูชาบริเวณจังหวัดโพธิสัตว์และพระตะบองด้วยซึ่งเป็นแหล่งปลูกผลไม้ของจังหวัด รัฐควรประกาศเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษด้วยเพื่อส่งเสริมให้เอกชนเข้าไปลงทุนในอุตสาหกรรมแปรรูปผลไม้ส่งออก โดยไม่ต้องไปตั้งโรงงานอยู่แต่ในอำเภอคลองใหญ่ ทั้งๆ ที่วัดฤดีอยู่ในบริเวณอำเภอเขาสมิงและอำเภอบ่อไร่ นอกจากนี้ การเปิดด่านการค้าถาวรไม่ได้ทำให้นักธุรกิจท้องถิ่นหรือชาวบ้านในท้องถิ่นได้ประโยชน์ แต่จังหวัดตราดกลายเป็นทางผ่านเนื่องจากคนกัมพูชาเข้าไปซื้อสินค้าในกรุงเทพฯ โดยตรง

นอกจากนี้ กรณีของการจัดการแรงงานที่แม้ด้านหนึ่งรัฐจะกล่าวถึงผลที่จะตามมาจากการมีเขตเศรษฐกิจพิเศษแล้วจะทำให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น แต่ในความเป็นจริงก็ยังไม่มีความชัดเจนว่า

แรงงานที่ต้องการจะเป็นแรงงานประเภทใด คุณสมบัติแบบใด ต้องมีความรู้หรือทักษะแบบใด และจำนวนเท่าใด อีกด้านหนึ่งวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน รัฐบาลว่าเพื่อที่จะอาศัยแรงงานราคาถูกจากเพื่อนบ้าน ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราดพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจในฝั่งจังหวัดเกาะกงประเทศกัมพูชา อย่างเช่นการเกิดขึ้นของเขตเศรษฐกิจพิเศษเกาะกง ส่งผลให้แรงงานชาวกัมพูชามีทางเลือกมากขึ้น ประกอบกับความเข้มงวดในการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติในพระราชกำหนดแรงงานต่างด้าว ปี พ.ศ. 2560 ทำให้แรงงานชาวกัมพูชาต่างทยอยกลับประเทศ ทำให้แรงงานในภาคการประมงขาดแคลนแรงงานอย่างหนัก (สัมภาษณ์นายมานิตย์ ลากอรัญ รองนายก อบต.คลองใหญ่, 27 มีนาคม 2560) และเขตเศรษฐกิจพิเศษน่าจะไม่ได้ช่วยสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น ดังคำให้สัมภาษณ์ของประธานสภาอุตสาหกรรมที่ว่า การดำเนินการลงทุนที่ผูกขาดโดยนักลงทุนรายใหญ่จากที่อื่น ทนท้องถิ่นแทบไม่มีโอกาสแทรกตัวเข้าไปช่วงชิงส่วนแบ่งปันผลประโยชน์เท่าใดนัก “ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษที่คลองใหญ่ท้องถิ่นจะได้ประโยชน์แค่การป้อนวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิต แต่ประโยชน์หลักๆ นักธุรกิจท้องถิ่นไม่ได้อะไร” (สัมภาษณ์นายพิพัฒน์ ฤกษ์สหัสกุล ประธานสภาอุตสาหกรรม, 28 มีนาคม 2560)

4.2 การสร้างความชอบธรรมการกีดกันการเข้าถึงที่ดิน: รัฐกับประชาชนผู้สูญเสียสิทธิที่ดิน

กรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด จังหวัดตาก การสร้างความชอบธรรมเพื่อกีดกันการเข้าถึงที่ดินที่รัฐกระทำต่อประชาชนผู้สูญเสียสิทธิที่ดินนั้น รัฐจะใช้กฎหมายกีดกันการเข้าถึงที่ดินโดยกล่าวหาชาวบ้านว่าบุกรุกที่ดินของรัฐ และการที่ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ดินตามกฎหมายจึงไม่อาจอ้างสิทธิครอบครองที่ดินได้ ชาวบ้านในพื้นที่ถูกมองว่าอาศัยและครอบครองที่ดินโดยไม่สิทธิ การเสียภาษีบำรุงท้องที่หรือ ภบท. 5 ก็ไม่ถือว่าเป็นกรรมสิทธิ์ และกล่าวอ้างว่าชาวบ้านบางรายขายสิทธิครอบครองเพียงมีใบ ภบท. 5 และนายหน้าหรือนายทุนบางรายกว้านซื้อที่ดินมาถือครองเพื่อเก็งกำไรและปลูกไม้ยืนต้นเพื่อหวังค่าชดเชย ซึ่งที่ดินดังกล่าวประกาศโดยคณะรัฐมนตรีให้เป็นป่าไม้ถาวรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เพื่อสงวนหวงห้ามไว้เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น ชุมชนจึงอยู่โดยละเมิดกฎหมาย (นายสัญญาชัย ทยะตันย์ดี อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดตาก อ้างจาก Facebook สมชัย ผู้ว่าฯ ตากและทีมงาน วันที่ 13 พฤศจิกายน 2558) ฝ่ายชาวบ้านผู้สูญเสียสิทธิที่ดินได้รวบรวมข้อมูลการครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดินที่แสดงหลักฐานทั้งจากเอกสารและพยานบุคคลยืนยันการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างสืบเนื่องมาก่อนการประกาศที่ดินของรัฐ

4.3 การสร้างความชอบธรรม การกีดกันการเข้าถึงที่ดิน: รัฐกับหน่วยงานของรัฐ

กรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สาย จังหวัดเชียงราย ที่ดินราชพัสดุริมถนนพหลโยธิน เนื้อที่ 870 ไร่ ที่โรงงานยาสูบใช้เพาะปลูกยาสูบ เป็นแปลงที่รัฐบาลต้องการนำมาใช้พัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากมีทำเลที่มีศักยภาพ จากทำเลที่ตั้งติดถนนพหลโยธิน และห่างจากด่านศุลกากรแม่สายแห่งที่ 2 เพียง 4 กิโลเมตร สะดวกต่อการขนส่งสินค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้าน หากมีการตั้งนิคมอุตสาหกรรมสำหรับแปรรูปสินค้า เนื่องจากใกล้แหล่งวัตถุดิบ (น.ส.พ. ฐานเศรษฐกิจ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559 เข้าถึงที่ <http://www.thansettakij.com/content/31059>)

แปลงที่ดินดังกล่าวเป็นที่ดินปลูกยาสูบมาตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2485 และเป็นแหล่งปลูกยาสูบคุณภาพที่ดีที่สุดของโรงงานยาสูบ แม้ว่าสถานภาพที่ดินเป็นที่ราชพัสดุ แต่การได้มาของที่ดินราชพัสดุผืนนี้ โรงงานยาสูบได้ซื้อที่ดินนี้ต่อจากชาวบ้านและพัฒนาเป็นพื้นที่ปลูกยาสูบคุณภาพดีที่สร้างรายได้ให้กับรัฐจำนวนมาก ซึ่งเป็นเหตุผลที่โรงงานยาสูบใช้ในการสร้างความชอบธรรมการกีดกันการเข้าถึงที่ดินของรัฐบาล

แปลงที่ดินราชพัสดุผืนนี้ โรงงานยาสูบใช้เพาะปลูกยาสูบ 500 ไร่ เป็นที่ตั้งโครงการพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (ศูนย์จักรพันธ์เพ็ญศิริ) 150 ไร่ และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และสาธิตการเพาะปลูกยาสูบ 220 ไร่ การนำที่ดินแปลงนี้ไปใช้สำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงกระทบต่อกิจการของโรงงานยาสูบและอาชีพของกลุ่มผู้เพาะปลูกยาสูบ ผลประโยชน์จากรายได้ที่โรงงานยาสูบส่งให้กับรัฐ จึงเป็นประเด็นที่สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจยาสูบหยิบยกขึ้นมากีดกันการเข้าถึงที่ดินของรัฐบาล

“ที่ดินจำนวน 500 ไร่ ตรงนี้เป็นพื้นที่ปลูกยาสูบพันธุ์เวอร์จิเนียที่ดีที่สุดของประเทศเป็นเวลายาวนานถึง 70 ปี เกิดการสร้างรายได้จากการปลูกยาสูบราวปีละ 48,800,000 บาทต่อปี ไม่นับรวมรายได้จากพืชเศรษฐกิจอย่างข้าวโพดที่ชาวบ้านใช้ปลูกเป็นพืชหมุนเวียนอีกปีละ 5,400,000 บาท ดังนั้นหากพื้นที่นี้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษก็จะทำให้โรงงานยาสูบขาดวัตถุดิบปีละ 400,000 กิโลกรัม ซึ่งจะส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและเกิดผลกระทบต่อส่วนแบ่งทางการตลาดและการผลิตบุหรี่ให้กับบริษัทบุรี่ข้ามชาติ ทำให้รัฐขาดรายได้จากการเก็บภาษีจำนวนมหาศาล ดังในปีงบประมาณปี 2558 ที่มีจำนวนถึง 59,354 ล้านบาท” (ส่วนหนึ่งจากแถลงการณ์สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจยาสูบ ลงวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2559) “พื้นที่ปลูกยาสูบทั้ง 3 แปลงนี้ ช่วยทำให้สามารถลดการนำเข้าใบยาสูบจากต่างประเทศจากร้อยละ 30 เหลือเพียงร้อยละ 3 ต่อปี ไปจนถึงตั้งเป้าหมายว่าจะเลิกนำเข้าใบยาสูบจากต่างประเทศ” (ดาวน้อย สุทธินิภาพันธุ์ รักษาการผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ อ้างในสำนักงานข่าวชายขอบ วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2560)

โรงงานยาสูบและสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจยาสูบจึงกลายเป็นตัวละครสำคัญ ในฐานะผู้ครอบครองใช้ประโยชน์ที่ดินเพาะปลูกยาสูบในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายมาต่อเนื่องยาวนาน กลุ่มผู้ปลูกยาสูบจึงใช้ความชอบธรรมของโรงงานยาสูบในการกีดกันที่ดิน และจับมือกับสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจยาสูบ เพื่อให้ยังสามารถใช้ที่ดินดังกล่าวเพาะปลูกยาสูบได้ต่อไป

4.4 การสร้างความชอบธรรมของการต่อรองผลประโยชน์ท้องถิ่น: รัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด แม้ว่าการประกาศเพิกถอนสภาพจากที่ดินสาธารณประโยชน์เป็นที่ดินราชพัสดุ โดยไม่มีกระแสต่อต้านจากชาวบ้าน แต่นับว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยองค์การบริหารส่วนตำบลไม่รู้ตเข้ามามีบทบาทในการต่อรองเพื่อมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกกิจการที่ไม่ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่น และเป็นกลไกเจรจากับหน่วยงานรัฐ รัฐท้องถิ่นและรัฐบาล ในฐานะกลไกปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปกป้องและดูแลผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

องค์การบริหารส่วนตำบลไม่รู้ด มีบทบาทในการกำหนดกิจการของเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยการกำหนดเงื่อนไขกิจการที่จะมาลงทุนต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น กิจการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หรือ การค้าชายแดน และไม่ยอมรับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากสภาพพื้นที่ของตำบลไม่รู้ดเป็นหาดทราย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดตราด และมีพื้นที่ชายแดนติดกับจังหวัดเกาะกงของกัมพูชา

“เขตเศรษฐกิจพิเศษจะเกิดในตำบลไม่รู้ดต้องไม่ใช่โรงงานอุตสาหกรรม พื้นที่เราเป็นพื้นที่ชายแดนเป็นเรื่องของการขายสินค้า จุดรวมสินค้าที่เราจะขนส่งกับเรื่องของการท่องเที่ยว เราได้นำเสนอเรื่องนี้ตลอดว่า เราไม่ได้เน้นที่นิคมอุตสาหกรรม” (สัมภาษณ์นายกฤตภาส ศรีแสงขจร รองนายก อบต.ไม่รู้ด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2560)

5. การสร้างความชอบธรรมคู่ขนานและการเจรจาต่อรอง: กรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด จังหวัดตาก

5.1 การแสดงตัวตนและการสร้างกลไกเจรจาต่อรอง

กลยุทธ์แรกๆ ที่ชาวบ้านนำมาใช้คือการรวมตัวกันเป็นกลุ่มที่เรียกว่า “กลุ่มแม่สอดรักถิ่น” เพื่อใช้กลุ่มเป็นกลไกในการเจรจาต่อรองกับรัฐท้องถิ่นและแสดงตัวตนต่อสาธารณะ จุดหมายร้องเรียนในนามกลุ่มแม่สอดรักถิ่นถูกส่งไปยังหน่วยงานต่างๆ ของรัฐในแทบทุกระดับ แต่กระนั้นก็ได้ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงใดๆ ตามชื่อเรียกร้อง หน่วยงานรัฐท้องถิ่นกลับใช้กลไกของกลุ่มแม่สอดรักถิ่นเป็นช่องทางในการเจรจาต่อรองอย่างไม่เป็นทางการกับแกนนำกลุ่มเพื่อไปเกลี้ยกล่อมให้สมาชิกยอมรับค่าชดเชยเยียวยา ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มทยอยกันไปถอนคำร้องคัดค้านการออกโฉนดของกระทรวงการคลัง จนทำให้รายชื่อผู้คัดค้านลดลงจาก 33 ราย เหลือเพียง 6 ราย เนื่องจากแรงกดดันที่สมาชิกกลุ่มค่อยๆ ทยอยกันยอมรับการชดเชย และส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากแกนนำที่ทำหน้าที่เป็นผู้เกลี้ยกล่อมสมาชิกในกลุ่มๆ เอง ทั้งนี้เนื่องจากตัวแกนนำได้รับคำมั่นสัญญาจากรัฐว่าจะปรับแนวเขตให้ที่ดินและตัวบ้านออกไปบางส่วนและให้สิทธิในการเช่าที่ดินกับกรรมนารักษ์ (ที่ดินตั้งกล่าวอยู่ชายขอบของแนวเขตที่ดินพอดี) แกนนำบางรายได้รับค่าชดเชยมากกว่ามูลค่าของที่ดินที่ซื้อและพืชผลที่ลงทุนไป แต่ชาวบ้านหลายรายต้องยอมรับการชดเชยเพราะแรงกดดันว่าจะไม่ได้รับค่าชดเชยใดๆ หากไม่ถอนคำร้องคัดค้าน (สัมภาษณ์กลุ่มแม่สอดรักถิ่น วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2559)

อย่างไรก็ดี การเคลื่อนไหวต่อรองของกลุ่มแม่สอดรักถิ่นส่งผลต่อเรื่องมูลค่าการชดเชย ซึ่งขึ้นจากหลักพื้นที่หรือหลักหมื่นไปเป็นหลักแสนบาท นำไปสู่การกำหนดเกณฑ์การประเมินค่าชดเชยใน 3 อัตรา คือ ไร่ละ 140,000 บาท สำหรับที่ดินที่ไม่ติดถนน ไร่ละ 300,000 บาท สำหรับที่ดินที่ติดทางซอย และไร่ละ 560,000 บาท สำหรับที่ดินที่ติดริมถนน

5.2 การสร้างพื้นที่สื่อสารสาธารณะ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มแม่สอดรักถิ่นที่ผ่านมา สื่อมวลชนให้ความสนใจติดตามทำข่าวการร้องเรียนและสะท้อนเสียงของชาวบ้านที่อย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่รับรู้กระจายไปในวงกว้าง ตลอดจนการใช้สื่อโซเชียลมีเดียโดยเปิดเพจกลุ่มแม่สอดรักถิ่นเพื่อสื่อสารในทางสาธารณะ จากการค้นหาคำว่า “กลุ่มแม่สอดรักถิ่น” ในกูเกิ้ล พบรายการถึง 39,000 รายการ สะท้อนถึงความสำเร็จของชาวบ้านในการสร้างพื้นที่สื่อสาร

สาธารณะ ผ่านป้ายข้อความที่แสดงถึงการต่อต้าน ไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจตามมาตรา 44 ที่ชาวบ้านถูกแขวนไว้ริมรั้ว ริมถนน และในแปลงที่ดินของชาวบ้าน

ป้ายผ้าประท้วง ม.44 ที่บ้านวังตะเคียน ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
“ใช้ ม.44 ยึดที่บ้านท่าก๊ากิน แล้วให้เอกชนเช่า สัญญาหมาโหด 99 ปี คนดีทำไม่ได้”

ที่มา: Thai Law for the Human Right เข้าถึงที่

https://tlhr2014.wordpress.com/2015/10/15/maesot_raktin/

ป้ายในแปลงที่ดินของนายแก้ว อินทร์ักษ์ 1 ใน 6 รายที่ไม่ยอมรับค่าชดเชยและฟ้องร้องต่อศาลปกครอง
“ที่ดินแปลงนี้ นายแก้ว อินทร์ักษ์ ทำประโยชน์ก่อนธนารักษ์ ยังไม่ได้มอบให้ใคร ยังไม่ได้เป็นของแขวงกรทาง และอยู่ก่อนคำสั่ง ม.44”

5.3 การใช้กฎหมาย กฎระเบียบลดทอนความชอบธรรมของรัฐ

ชาวบ้านใช้ความชอบธรรมทางกฎหมายโต้แย้งสิทธิการขอกองโฉนดที่ดินของกรมธนารักษ์ ตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 มาตรา 60 และการฟ้องร้องต่อศาลปกครอง โดยในระยะแรกมีชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบไปยื่นคัดค้านการออกโฉนดที่ดินของกระทรวงการคลังจำนวน 75 ราย (จาก 93 ราย) จากนั้นก็ค่อยๆ ทอยถอนการคัดค้านจนกระทั่งสุดท้ายเหลือชาวบ้านเพียง 6 รายที่ยื่นฟ้องร้องต่อศาลปกครอง โดยเป็นการฟ้องร้องการออกโฉนดที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 โดยผู้

ฟ้องร้องได้ฟ้องกระทรวงการคลัง (ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 1) และเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตาก สาขาแม่สอด (ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 2) โดยระบุในคำฟ้องคดีว่าการออกโฉนดที่ดินไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ผลจากการรับฟ้องคดีของศาลปกครอง ทำให้เจ้าพนักงานที่ดินยังไม่สามารถออกโฉนดที่ดินของผู้ฟ้องคดีได้ โฉนดที่ดินของกระทรวงการคลังจึงยังมีแปลงที่ดินที่ต้องเว้นไว้เป็นจุดๆ ทั้งแปลงของผู้ฟ้องคดี และแปลงที่ดินที่มีเอกสารสิทธิที่ดิน ทั้งนี้ ตามคำสั่ง ที่ 17/2558 ระบุไว้ว่า (ข้อ 5) ในกรณีที่เอกชนมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดินแปลงใดที่อยู่ภายในแนวเขตที่ดินที่ตกเป็นที่ราชพัสดุตามคำสั่งดังกล่าว คณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมีอำนาจสั่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการนำที่ดินอันเป็นที่ราชพัสดุดังกล่าวแลกเปลี่ยนกับที่ดินของเอกชน หรือสั่งให้ชดใช้เงินให้แทนการแลกเปลี่ยนที่ดินทั้งหมดหรือบางส่วนได้

6. บทสรุป

เขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของนวัตกรรมใหม่ในการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ภายใต้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region: GMS) ซึ่งเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2535 พื้นที่ชายแดนของไทยได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง และการเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนจากดินแดนสู่รูปไปสู่สนามการค้า ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงระบอบสิทธิที่ดินบริเวณชายแดนในพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ

การสถาปนาขึ้นของนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษตามระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง มีตัวละครเกี่ยวข้องหลายกลุ่ม ทั้งในระดับอนุภูมิภาคและระดับประเทศในการผลักดันนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตัวละครระดับอนุภูมิภาคที่สำคัญได้แก่ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย มีบทบาทสนับสนุนทางการเงิน และการให้ความช่วยเหลือในการศึกษาการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศต่างๆ ในกลุ่มแม่น้ำโขง รวมทั้งในประเทศไทย ส่วนตัวละครในระดับประเทศ ได้แก่ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำหน้าที่ในการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์และวางแผน และสภาพการค้าและสภาอุตสาหกรรมจังหวัด ตัวละครต่างๆ เหล่านี้มีส่วนในการสร้างจินตนาการต่อนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของการสร้างความชอบธรรมการเข้าถึงที่ดิน

การสร้างชอบธรรมการเข้าถึงที่ดินของตัวละครสำคัญจากการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่กรณีศึกษา ระหว่างรัฐและประชาชนที่ต้องสูญเสียที่ดิน รัฐกับหน่วยงานของรัฐ และรัฐกับองค์กรปกครองท้องถิ่น แต่ละฝ่ายต่างสร้างความชอบในการกีดกันการเข้าถึงที่ดินของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยงานศึกษาพบว่ามีรูปแบบการสร้างความชอบธรรม ดังนี้

1. การสร้างความชอบธรรมของรัฐ รูปแบบการสร้างความชอบธรรมในการกีดกันการเข้าถึงที่ดินของรัฐในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ได้แก่ การใช้กฎหมาย กฎระเบียบ การใช้อำนาจพิเศษ (มาตรา 44) และการเปลี่ยนที่ดินเป็นทุน

2. การสร้างความชอบธรรมคู่ขนานของประชาชนที่ต้องสูญเสียที่ดิน ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก ในอำเภอแม่สอด เป็นรูปแบบการสร้างความชอบธรรมในการกีดกันการเข้าถึงที่ดินของประชาชน

ได้แก่ การสร้างตัวตนเพื่อสร้างอำนาจและกลไกการต่อรอง การใช้พื้นที่สาธารณะเป็นช่องทางการสร้างอำนาจ
ต่อรอง และการใช้กฎหมาย กฎระเบียบลดทอนความชอบธรรมของรัฐ

**3. การสร้างความชอบธรรมคู่ขนานของหน่วยงานรัฐ (โรงงานยาสูบ) ในการกีดกันการเข้าถึงที่ดิน
ของรัฐบาล** ในกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย ในอำเภอแม่สาย เป็นรูปแบบการสร้างความชอบธรรม
ของหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ โรงงานยาสูบ ร่วมกับสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ และเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ ใน
การกีดกันการเข้าถึงที่ดินของรัฐบาล โดยการใช้ความชอบธรรมจากรายได้ที่โรงงานยาสูบส่งให้กับรัฐในแต่ละปี
ที่ผ่านมา ซึ่งถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศ การเป็นแหล่งผลิตยาสูบคุณภาพดีที่สุดของประเทศ สร้าง
ผลประโยชน์ให้กับประเทศชาติ และสร้างงานสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยาสูบ

4. การสร้างความชอบธรรมของการต่อรองผลประโยชน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกรณี
เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด เป็นรูปแบบการสร้างความชอบธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อ
สร้างอำนาจต่อรองในการเลือกกิจกรรมที่จะดำเนินการในเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยการใช้ความชอบธรรมจาก
การเป็นแหล่งท่องเที่ยวชายหาดที่สวยงาม ไม่เหมาะกับการตั้งนิคมอุตสาหกรรม เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อ
แหล่งท่องเที่ยว

ความขัดแย้งของการสร้างความชอบธรรมต่อนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่ปรากฏในกรณีเขต
เศรษฐกิจพิเศษทั้ง 3 แห่ง ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบของการสร้างความชอบธรรมคู่ขนานของกลุ่มตัวละครต่างๆ เพื่อ
กีดกันการเข้าถึงที่ดินของอีกฝ่ายหนึ่ง ได้แก่ รัฐบาลที่ต้องการแปลงดินเป็นทุนและนำไปให้ใช้ประโยชน์สำหรับ
นักลงทุนในกิจการที่กำหนดขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษ รูปแบบการสร้างความชอบธรรมดังกล่าว เป็นสร้างการ
อำนาจอย่างหนึ่ง เพื่อให้ในการต่อรอง ปกป้อง และรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
และยังสะท้อนถึงข้อท้าทายสำคัญต่อนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งยังเป็นที่ยกเถียงกันในทางทฤษฎี
เศรษฐศาสตร์ เนื่องมาจากตัวนโยบายใช้ต้นทุนที่สูงสำหรับรัฐบาลแต่ละประเทศที่ต้องการดำเนินนโยบาย
ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการลดสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับทางภาษี การปรับกฎหมายด้านแรงงาน ประเด็นทาง
สิ่งแวดล้อมที่ต้องแลกกับมลภาวะ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึง
ที่ดินและการกีดกัน อันเนื่องมาจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้ศึกษาใคร่ขอแสดงความขอบคุณอย่างสูงต่อศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน
(Regional Center for Social Science and Sustainable Development - RCSD) คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำหรับการสนับสนุนการทำงานศึกษาในครั้งนี้ และขอขอบคุณ Professor Philip
Hirsch ดร.ชยันต์ วรรณะภูดี และ ดร.ทับทิม ทับทิม สำหรับความช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่คณะผู้ศึกษา
ตั้งเริ่มต้นจนงานศึกษาเสร็จสมบูรณ์

บรรณานุกรม

- กรกนก วัฒนภูมิ. (2555). “ผู้อพยพเชื้อสายไทย จังหวัดเกาะกง: เรื่องเล่าบนเส้นทาง พ.ร.บ. สัญชาติ”. เข้าถึงที่ <https://prachatai.com/journal/2012/06/4114521> (19 มิถุนายน 2555)
- กลุ่มจับตาค่าปัญหาที่ดิน. (2559). “รายงานศึกษา เรื่อง การดำเนินการ และผลกระทบจากระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ธนาคารพัฒนาเอเชีย – นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย: กรณีศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก เชียงราย นครพนม และมุกดาหาร”. สนับสนุนโดยมูลนิธิไฮนริคเบิลล์ และอเมริกาจิววิซเว็ลล์เซอร์วิซ.
- ชาญวิทย์ อมตะมาทุชาติ. (2558). “เขตเศรษฐกิจพิเศษไทย: โอกาสการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว”. เอกสารนำเสนอในงานสัมมนา: เขตเศรษฐกิจพิเศษไทย-ลาว โอกาสการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยว. โรงแรมเซ็นทารา แกรนด์ เซ็นทรัล พลาซ่า ลาดพร้าว กรุงเทพฯ. เข้าถึงที่ <http://www.dft.go.th/th-th/DetailHotNews/ArticleId/7278/-10-2558>
- ธนา ยศตระกูล. (2545). “หอการค้าจังหวัดในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ศึกษาบทบาทหอการค้าจังหวัดเชียงรายและหอการค้าจังหวัดตากในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า”. วิทยานิพนธ์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บริษัทอินเตอร์เนชั่นแนล คอนซัลแทนซี เน็ทเวอร์ค จำกัด. (2543) “โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการ เขตเศรษฐกิจชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก” เสนอต่อสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, น.1-2, น.1-6: 1-9.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2559). “พระเจ้าพรหมมหาราช จากวีรบุรุษในตำนานสู่อารักษ์เมืองแม่สาย” โดย มูลนิธิเล็กประไพ. เข้าถึงที่ <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=232> (27 พฤษภาคม 2559).
- วารินทร์ วงศ์หาญเขาว์และอรพรรณ ณ บางช้าง. (2536) “แม่สอด: ประตูยุทธศาสตร์สู่มหาสมุทรอินเดีย” (Mae Sot : The Strategic Gateway to the Indian Ocean and the Key of the Industrial Cooperation between Thailand and Myanmar). **สะพานมิตรภาพไทย-พม่า พลิกประวัติศาสตร์โลกเอเชีย**. กำแพงเพชร: สำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD). (ม.ป.ป.). “รายงานวิจัยแนวทางและมาตรการเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณพื้นที่ชายแดนของไทย”. เข้าถึงที่ <http://cpdhost.cpd.go.th/cpd/thaiaseancoop/download/Thai/Articles/%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%95%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%9E%E0%B8%B4%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A9-ITD-%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%9B.pdf>.
- สายฝน สุเอียนทรเมธี และคณะ. (2541). **แม่สอดหนึ่งร้อยปี**. วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักข่าวชายขอบ. (2559). “กสม.ตั้งวงถกเขตเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย ยาสูบจวกจังหวัดมีเบื้องหลัง
เผยส่วนกลางไม่เคยรับรู้หรืออนุญาตให้ใช้ที่ดิน ชาวบ้านทุ่งจี้ยันไม่ยอมให้ป่าชุมชน ระบุเป็นแหล่ง
นิเวศที่สำคัญที่บรรพบุรุษสั่งให้รักษาไว้”. เข้าถึงที่ [http://
transbordernews.in.th/home/?p=13220](http://transbordernews.in.th/home/?p=13220) (27 มิถุนายน 2559).

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.). (2558). รายงานวิจัย “นโยบายส่งเสริมการลงทุนชายแดน
อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย”.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.). (2558). รายงานวิจัย “สถานการณ์การใช้ที่ดินและการกระจายตัว
ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนอีสาน”.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). “รายงานสรุปผลการสำรวจพื้นที่
ชายแดนและโอกาสการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษไทย-กัมพูชา ณ สระแก้ว-บันเตียเมียนเจย และ
ตราด-เกาะกง ระหว่างวันที่ 9-12 มกราคม 2557”. เข้าถึงที่ :

http://www.nesdb.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=2674

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558) “ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12”. เข้าถึงที่

http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/P12/Book_Plan12.pdf

สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม. (2543). “โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการเขตเศรษฐกิจชายแดน
อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. กระทรวงอุตสาหกรรม”, น.2-11, 3-5, 3-11, 3-15.

หนังสือพิมพ์ออนไลน์

ฐานเศรษฐกิจ วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559. “ที่ยาสูบ 800 ไร่ ลุยเขตเศรษฐกิจพิเศษแม่สายทำเลศักยภาพเชื่อม
2 ด่านชายแดน” เข้าถึงที่ <http://www.thansettakij.com/content/31059>

ผู้จัดการออนไลน์ วันที่ 7 มกราคม 2559. “จับตาเขตเศรษฐกิจพิเศษตะวันออกพบยังไม่ชั่ย”. เข้าถึงได้ที่ :
<http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=959000001915>

สัมภาษณ์

สัมภาษณ์นายณทล ปวงวัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกยาสูบตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย,
วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2559

สัมภาษณ์นายสุนทร ศรีบุญมา บ้านวังตะเคียน หมู่ 4 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก,
วันที่ 16 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นางเพ็ญ วงศ์กาด บ้านวังตะเคียน หมู่ 4 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก,
วันที่ 15 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นางบัวตอง เครือคำวัง บ้านวังตะเคียน หมู่ 4 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก,
วันที่ 15 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นางน้อย เสนหา บ้านวังตะเคียน หมู่ 7 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก,
วันที่ 15 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นายสุวิน ช่างธรรม บ้านวังตะเคียน หมู่ 4 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก,
วันที่ 16 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นายไมตรี ณ เชียงใหม่ กลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกยาสูบตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย,
วันที่ 22 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นายสง ปวงวัฒนา บ้านจ้อง หมู่ 1 ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย,
วันที่ 22 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นายอำนวย ใจเหล่า บ้านจ้อง หมู่ 1 ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย,
วันที่ 22 ธันวาคม 2559

สัมภาษณ์นายชัยวัฒน์ วิฑิตธรรมวงศ์ อดีตประธานหอการค้าจังหวัดตาก, วันที่ 17 มกราคม 2560

สัมภาษณ์นายพงศ์ชัย ตันอรุณชัย รองเลขาธิการหอการค้าจังหวัดตาก, วันที่ 17 มกราคม 2560

สัมภาษณ์นายกฤตภาส ศรีแสงขจร รองนายก อบต.ไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด,
วันที่ 27 มีนาคม 2560

สัมภาษณ์นายอากาศ เจริญผล นายก อบต. คลองใหญ่ จังหวัดตราด, วันที่ 27 ธันวาคม 2560

สัมภาษณ์นายมานิตย์ ลากลำธง รองนายก อบต. คลองใหญ่ จังหวัดตราด, วันที่ 27 ธันวาคม 2560

สัมภาษณ์นายพิพัฒน์ ฤกษ์สกุล ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดตราด, วันที่ 28 มีนาคม 2560

สัมภาษณ์นางประวิง นิมมาก ผู้ใหญ่บ้านคลองตะเคียน หมู่ 5 ตำบลไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด,
วันที่ 28 มีนาคม 2560